

“Meer samen”

Gezamenlijke agenda

MBO Raad – ADEF – Vereniging Hogescholen

2018-2021

Doel van deze agenda

Het gezamenlijke doel van deze agenda is om een bijdrage te leveren aan het komen tot voldoende en bekwaam onderwijzend personeel (docenten, instructeurs en andere rollen betrokken bij het onderwijs) in het mbo. De hogescholen en het mbo maken hierover in deze agenda afspraken en beschrijven hun gezamenlijke ambities. De focus ligt hierbij (uiteraard) op de lerarenopleidingen in het hbo¹, maar indien van toepassing ook op andere hbo-opleidingen, zoals bijvoorbeeld in de zorg of de techniek.

Uitdagende opdracht aan mbo en lerarenopleidingen

Lerarenopleidingen en mbo-scholen werken steeds intensiever met elkaar samen om nieuwe mbo-docenten op te leiden. Via contractactiviteiten van de hogescholen worden zij-instromers pedagogisch-didactisch geschoold voor het mbo, terwijl zij reeds zijn begonnen met werken als docent in het mbo. Schattingen geven aan dat zo'n 60% van de nieuwe docenten in het mbo start als zij-instroomer². Daarnaast gaat ruim 20% van de afgestudeerden van de tweedegraads lerarenopleiding direct aan de slag in het mbo. Dit aantal stijgt recentelijk opvallend naar 26% voor de afgestudeerden in 2015.³ De instroom van mbo-docenten is dus divers.

De komende jaren zal de vraag naar nieuwe docenten groter worden, onder andere door het relatief hoge aantal docenten dat de komende jaren met pensioen zal gaan. De economische crisis lijkt daarnaast voorbij. Er is een forse vraag naar mbo'ers, in het bijzonder in de techniek en de zorg. Op die plekken zijn extra docenten nodig. Met name de (technisch) beroepsgerichte lerarenopleidingen zien zich echter geconfronteerd met lage studentenaantallen en daardoor een beperkte opleidingscapaciteit.

Naast voldoende opleidingscapaciteit vraagt het mbo van de lerarenopleidingen een ander type docent. Studenten in het mbo krijgen te maken met een sterk veranderende arbeidsmarkt en beroepenveld. Veel banen nu zullen in de komende tien jaar drastisch veranderen. De ontwikkelingen op de arbeidsmarkt, in de samenleving en het onderwijs gaan immers snel en het mbo moet kunnen

¹ Onder lerarenopleidingen in het hbo worden verstaan de tweedegraads lerarenopleidingen (in beroepsgerichte en algemeen vormende vakken in het voortgezet onderwijs), de opleiding docent en kennismanager Groene sector, de docentenopleidingen van kunstvakopleidingen, de academies voor lichamelijke opvoeding, de educatieve masters in het hbo en de (onbekostigde) scholingstrajecten voor het getuigschrift pedagogisch-didactische scholing WEB (PDG). Behalve het PDG zijn deze lerarenopleidingen bekostigde opleidingen van hogescholen.

² Onder zij-instromers verstaan we professionals met praktijkervaring die in het beroep van docent starten. Zij-instromers starten direct als docent en volgen tegelijkertijd scholing die leidt tot een eerste- of tweedegraads lerarenopleiding of een getuigschrift pedagogisch-didactische scholing WEB (PDG). De wettelijke eisen voor zij-instromers zijn opgenomen in de Wet Educatie en Beroepsonderwijs (WEB).

³ CentERdata / MOOZ, Loopbaanmonitor onderwijs 2017, p. 28.

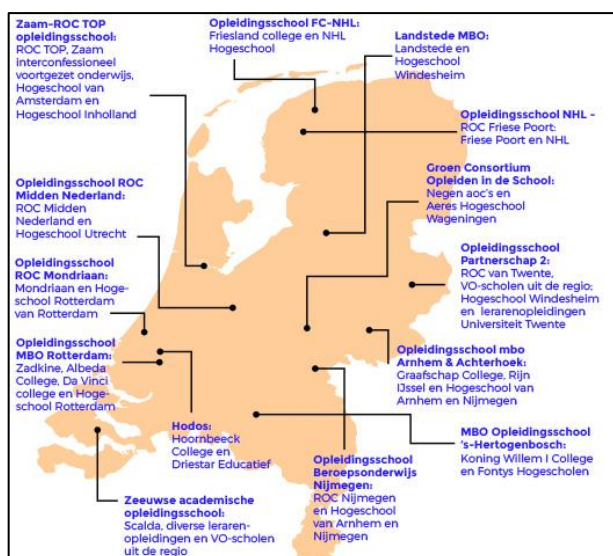
meebewegen met deze ontwikkelingen. Van het mbo vraagt dit dat zij studenten hierop voorbereiden en wendbaar maken, breder dan een specifiek beroep alleen. Docenten horen hierin voorbeeldgedrag

te laten zien. Van lerarenopleidingen verwacht het mbo daarom dat zij ook docenten opleiden die wendbaar zijn, vooral in vakinhoudelijke zin en in hun attitude en voorbeeldfunctie voor mbo-studenten. De vraag naar zij-instromers zal toenemen en ook van mbo-docenten wordt verwacht dat zij tijdelijk of langdurig een stap naar “buiten” zullen maken.

Het mbo bereidt studenten voor op hun toekomst in de maatschappij door hen voor een drievoudige kwalificatie op te leiden. Naast een beroepskwalificatie (uitoefening van een beroep) zorgt het mbo voor algemene vorming en persoonlijke ontplooiing en draagt het bij aan het maatschappelijk functioneren van studenten (goed burgerschap). Ten derde zorgt het mbo in de hoogste opleidingen (niveau 4) voor doorstroming naar het hoger beroepsonderwijs (doorstroomkwalificatie). Het mbo heeft de komende jaren nieuwe docenten nodig die mbo-studenten deze drievoudige kwalificatie kunnen bieden.

Recente ontwikkelingen

De laatste jaren zien we dat lerarenopleidingen en mbo-scholen elkaar steeds meer hebben opgezocht in het samen opleiden en professionaliseren van docenten. De PDG-trajecten hebben landelijk een steviger fundament gekregen en scholen hebben met lerarenopleidingen die dit aanbieden, afspraken gemaakt over de verdeling van verantwoordelijkheden in het scholen van zij-instromers in het PDG-traject. De meeste PDG-trajecten zijn nu dichter georganiseerd tegen de reguliere lerarenopleidingen aan. Dit zorgt voor betere kwaliteitsborging via de examencommissies van de lerarenopleidingen. Het aantal aanvragen voor de zij-instroomsubsidie van het ministerie van OCW overschrijdt de laatste jaren het beschikbare subsidieplafond. Het subsidieplafond voor mbo is teruggeschoefd en het aantal aanvragen vanuit het mbo is toegenomen. Voor scholen is deze subsidie een tegemoetkoming in de bekostiging van de scholing, het geschiktheidsonderzoek, verletkosten en de begeleidingskosten van zij-instromers.



Voor de reguliere bachelor lerarenopleidingen is de samenwerking met het mbo intensiever geworden, mede aangejaagd door de invoering van de afstudeerrichting beroepsonderwijs. Het aantal (door OCW erkende en gesubsidieerde) mbo-opleidingscholen is gestegen van twee naar acht. Daarnaast nemen drie mbo-instellingen deel aan een opleidingschool waar het voortgezet onderwijs penvoerder van is. Tot slot zijn eind 2017 drie nieuwe partnerschappen door het ministerie van OCW aangemerkt als aspirant-opleidingschool, daar waar het aantal

Figuur 1 Overzicht door het ministerie van OCW erkende mbo- en vo/mbo-opleidingscholen per 1-1-2018

aanvragen het aantal beschikbare plekken ruimschoots overschreed. Dit alles geeft aan dat mbo-scholen en lerarenopleidingen in toenemende mate een focus hebben op elkaar. Dit proces is in beweging en verdient ondersteuning.

De gezamenlijke aanpak

Het mbo en de lerarenopleidingen willen het samen opleiden verder uitbouwen, vanuit de overtuiging dat dit leidt tot beter opgeleide docenten. De ambitie is daarom dat het samen opleiden van docenten dé norm wordt voor het opleiden van alle mbo-docenten, zowel als het gaat om zij-instromers als studenten die een initiële lerarenopleiding volgen. Het mbo en hbo zijn beide beroepsonderwijs. Beiden zijn erop ingericht om het onderwijs sterk in de praktijk/de beroepscontext vorm te geven en hebben ervaring met het vormgeven van duaal onderwijs.

Het mbo en de lerarenopleidingen⁴ willen meer samen ontwikkelen en onderzoek doen om zo een duurzame kennisinfrastructuur met elkaar te ontwikkelen als het gaat om de professionalisering en de bekwaamheid van docenten en instructeurs in het mbo. Dit betreft enerzijds de pedagogisch-didactische ontwikkeling van het beroep van mbo-docent, maar ook de ontwikkeling van het beroep in de context van een toename van hybride vormen waarin mbo-onderwijs de komende jaren verzorgd zal gaan worden. Anderzijds liggen er kansen om de vakinhoudelijke verbinding en circulatie in kennis tussen mbo- en hbo-opleidingen te versterken. Dit gebeurt deels al door lectoraten en practoraten aan elkaar te verbinden. Hiervan kunnen onderwijsgeevenden op vakinhoudelijk gebied profiteren.

Wat is er concreet nodig?

Het mbo en de lerarenopleidingen agenderen de volgende punten om hun gezamenlijke ambitie te kunnen realiseren:

1. Meer samen opleiden en meer regionale netwerken en samenwerkingsverbanden tussen mbo, lerarenopleiding en bedrijfsleven:

We streven naar een landelijk dekkend netwerk van opleidingsscholen. Dit betekent op korte termijn een uitbreiding naar ongeveer 20 mbo-opleidingsscholen. In het bijzonder verdienen de regio's Limburg, Noord-Holland, Tilburg - Eindhoven, Flevoland, Groningen en Drenthe daarbij onze aandacht. Tevens zijn de vakscholen in het mbo en de kunstvakopleidingen en academies voor lichamelijke opvoeding van hogescholen nu nog niet betrokken bij het opleiden in de school. Daarnaast willen we het regionale bedrijfsleven bij opleidingsscholen betrekken waardoor de student van de lerarenopleiding niet alleen praktijkonderdelen in een mbo-school volgt, maar ook in de beroepssectoren zelf.

⁴ Naast lerarenopleidingen kunnen dit tevens andere hbo-opleidingen zijn, bijvoorbeeld daar waar het gaat om onderwijsinhoudelijke practoraten en aanverwante lectoraten in het hbo, zoals bij opleidingen in de Agro & food, Bètatechniek of Gezondheidszorg.

We willen meer regionale netwerken en samenwerkingsverbanden rondom het opleiden en professionaliseren van het onderwijspersoneel. Goede voorbeelden zoals de pilot circulaire carrières in de regio Zuidoost Nederland waarin het beroepsonderwijs, de lerarenopleiding en het bedrijfsleven samenwerken, verdienen navolging. Bestaande regionale netwerken, zoals die van de Gelderse ROC's en de HAN en het Kennispact MBO Brabant, willen we versterken en uitbreiden. Netwerken kunnen ook op opleidingssector ontstaan, zoals bij de AOC's en de lerarenopleiding voor het groene onderwijs. De gezamenlijke doelstelling is dat elk instituut voor lerarenopleidingen met de mbo-scholen in zijn regio/sector een bestendig netwerk vormt.

Verder waarborgen lerarenopleidingen in samenwerking met de scholen in hun regio dat iedere student reeds vanaf het eerste studiejaar van de opleiding een brede oriëntatie op zowel het voortgezet onderwijs als het mbo krijgt.

2. Blijven investeren in scholing zij-instroom en begeleiding starters:

We blijven inzetten op flexibele, kwalitatief goede scholing voor zij-instromers, zowel via PDG als via (verkorte) opleidingstrajecten aan lerarenopleidingen. De lerarenopleidingen actualiseren in afstemming met het mbo het raamwerk scholing PDG en betrekken hierbij actuele ontwikkelingen rond het docentschap in het mbo waaronder de herijkte bekwaamheidseisen en de generieke kennisbasis. Lerarenopleidingen en mbo-scholen onderzoeken gezamenlijk met het bedrijfsleven hoe goede en flexibele scholing t.b.v. hybride docentschappen en circulaire carrières geboden kan worden. Doel hiervan is dat het voor werkenden uit het bedrijfsleven en andere maatschappelijke sectoren aantrekkelijker wordt om al dan niet tijdelijk of gedeeltelijk een overstap naar het docentschap in het mbo te maken.

We zetten daarnaast in op betere begeleiding van startende docenten. Startende docenten in het mbo zijn vaak zij-instromers die tijdens de eerste fase van het docentschap parallel pedagogisch-didactisch geschoold worden. Daarnaast start een groeiend aantal afgestudeerden van de eerste- en tweedegraads lerarenopleidingen als docent in het mbo. Door het samen opleiden tot norm te verheffen, willen we ervoor zorgen dat studenten tijdens de opleiding de basis leggen om de beroepscontext te leren kennen en om hun theoretische kennis vanuit de lerarenopleiding om te zetten in een leerprogramma dat aansluit bij de doelgroep en beroepsopleiding in het mbo. Zowel zij-instromers als afgestudeerden van de reguliere bachelor lerarenopleiding hebben behoefte aan begeleiding en voldoende ruimte om een goede start te kunnen maken. Van startende docenten in het mbo wordt veel gevraagd. Goede begeleiding draagt eraan bij om (onnodige) uitval van startende docenten te verminderen. Mbo-scholen betrekken de lerarenopleiding voor de scholing en begeleiding op de werkplek om zo de aansluiting tussen opleiding en praktijk verder te verbeteren.

Ten behoeve van de ontwikkelingen rond hybride docentschappen en circulaire carrières onderzoeken mbo en lerarenopleidingen gezamenlijk met de partners uit het bedrijfsleven hoe adequate en flexibele scholing en begeleiding van startende docenten kan worden vormgegeven. Van belang is dat deze docenten én benodigde pedagogisch-didactische scholing krijgen én voldoende tijd en ruimte hebben

om onderwijs te verzorgen, waarbij zij dit kunnen combineren met een privé-situatie en eventuele andere werkomgeving buiten het onderwijs.

3. Verdere professionalisering lerarenopleiders:

We zetten gezamenlijk in op de verbreding van de kennis over het beroepsonderwijs onder de lerarenopleiders. Recentelijk is de monitor maatregelen lerarenopleidingen beroepsonderwijs gepubliceerd, waarin één van de conclusies is "... *dat de kennis over het beroepsgericht onderwijs van lerarenopleiders verbeterd moet worden*".⁵ Om goede docenten voor het beroepsonderwijs op te leiden, streven we naar meer lerarenopleiders met kennis over en ervaring in het beroepsonderwijs. Op die manier kunnen ook, de op de lerarenopleiding, gehanteerde methodes, sterker gericht worden op de pedagogiek en didactiek van het beroepsonderwijs.⁶ De uitdaging die lerarenopleidingen en mbo de komende periode in gezamenlijkheid willen oppakken, is om in de eerste drie jaar van het curriculum van de tweedegraads lerarenopleidingen de kennis en inhoud over het mbo een nog stevigere plek te geven. Dit vraagt – zeker daar waar de ontwikkelingen zeer snel gaan, zoals in techniek en ICT – bijvoorbeeld meer uitwisseling van personeel, docentstages over en weer en meer duo-aanstellingen bij een mbo-instelling en een lerarenopleiding. In samenwerking met het mbo zullen lerarenopleidingen professionaliseringsactiviteiten/mogelijkheden voor lerarenopleiders ontwikkelen. Het Kennispunt opleiden in de school mbo zou hier aan kunnen bijdragen.

4. Betere scholing instructeurs:

Naast docenten vervullen instructeurs in het mbo een belangrijke rol in het onderwijsleerproces van mbo-studenten. Instructeurs vormen een belangrijke schakel tussen opleiding en beroepspraktijk en brengen kennis over de beroepspraktijk in bij de opleiding. Zij verzorgen instructie over praktijkvaardigheden en hebben daarmee een eigenstandige positie in het onderwijsteam. Per 1 augustus 2018 zullen wettelijke bekwaamheidseisen voor instructeurs van kracht worden. Met deze bekwaamheidseisen wordt de belangrijke rol van instructeurs in onderwijsteams erkend. Vanaf deze datum zal er opleidingsaanbod moeten komen dat aantoonbaar opleidt voor deze bekwaamheidseisen.

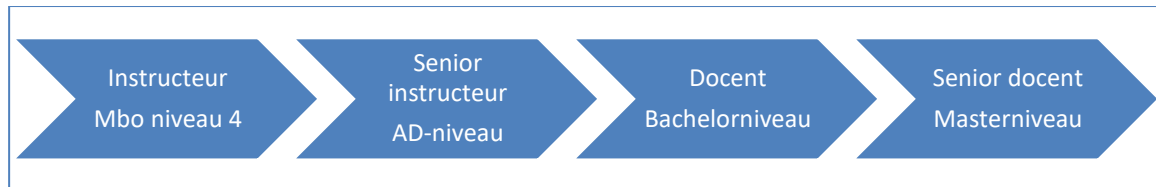
We dragen gezamenlijk zorg voor een passend opleidingsaanbod voor instructeurs. Op dit moment worden veel instructeurs pedagogisch-didactisch geschoold via de huisacademies van mbo-scholen of door aanbod van hogescholen via particulier cursusaanbod en (in een enkel geval) AD-trajecten voor onderwijsondersteuners. De nieuwe pedagogisch-didactische bekwaamheidseisen zijn geënt op mbo niveau-4. Hiervoor zal opleidingsaanbod in het mbo komen, de specialistenopleiding instructeur. Mbo-scholen zullen voor de vormgeving van deze opleidingen expertise van de lerarenopleiding betrekken. De lerarenopleidingen zullen de huidige AD-opleidingen voor onderwijsondersteuners zodanig

⁵ Van der Boom, E. et al. (2017), Monitor maatregelen lerarenopleiding beroepsonderwijs. Rotterdam, Ecorys / MOOZ, p. 91.

⁶ Van der Boom, E. et al. (2017), Monitor maatregelen lerarenopleiding beroepsonderwijs. Rotterdam, Ecorys / MOOZ, p. 35.

vormgeven dat een getuigschrift van deze AD-opleidingen tevens een geldig bewijs van bekwaamheid voor instructeurs in het mbo wordt.

We ontwikkelen daarnaast gezamenlijk een doorlopende leer- en ontwikkellijn van beginnend instructeur tot senior docent, zoals in onderstaande figuur.



Figuur 2 Doorlopende leerlijn professionele ontwikkeling onderwijsgeevenden mbo

Met de invoering van de bekwaamheidseisen voor instructeurs, de versterking van AD-trajecten, flexibilisering van het deeltijdonderwijs en de toename van het aanbod aan masteropleidingen voor mbo-docenten, zien het mbo en de hogescholen kansen om deze trajecten meer met elkaar te verbinden. Zo kunnen er voor docenten en instructeurs in het mbo meer doorlopende leerlijnen voor hun professionele ontwikkeling ontstaan. Instructeurs die beschikken over de ambitie en capaciteiten om docent te worden, zouden op deze manier stapsgewijs moeten kunnen doorgroeien naar het docentschap. Voor docenten die zich verder willen ontwikkelen, ontstaan na het behalen van het bachelor-niveau mogelijkheden om (evt. met ondersteuning van de lerarenbeurs) een masteropleiding op een hogeschool of universiteit te volgen. Flexibilisering van het deeltijdonderwijs helpt deze beweging te ondersteunen. Voor docenten in het mbo is een beroepsbeeld in ontwikkeling door samenwerking tussen mbo, lerarenopleiding en de beroepsgroep BVMBO. Dit beroepsbeeld kan ondersteunend aan het gesprek over ontwikkel- en carrièreperspectief van de docent in het mbo zijn.

5. Meer kennisdeling en onderzoek:

We blijven inzetten op kennisdeling op het terrein van opleiden en professionaliseren van mbo-docenten. In 2015 is de MBO Raad gestart met het Kennispunt opleiden in de school mbo. Het kennispunt is het platform geworden waar kennis en expertise wordt ontwikkeld en gedeeld over het opleiden van docenten in het mbo en het versterken van de samenwerking tussen scholen en lerarenopleidingen. Tevens beheert het kennispunt het netwerk van mbo-opleidingsscholen. Aan de activiteiten nemen vertegenwoordigers van mbo-scholen en lerarenopleidingen deel. Bij de ontwikkeling van de activiteiten betreft de MBO Raad expertise uit de lerarenopleidingen. Het kennispunt heeft zich bewezen in het bieden van expertise en ondersteuning bij de vorming van partnerschappen tussen mbo-scholen en lerarenopleidingen. In 2018 loopt de subsidie van het kennispunt af. In gezamenlijkheid zullen het mbo en de hogescholen verkennen hoe vanaf 2019 de activiteiten voortgezet en bestendig kunnen worden inclusief de financierbaarheid daarvan.

We werken toe naar meer gezamenlijke onderzoeksprojecten gericht op het beroepsonderwijs. De hogescholen hebben de afgelopen jaren fors geïnvesteerd in de onderzoekscapaciteit van de lerarenopleidingen. Het aantal lectoraten en kenniskringen is flink uitgebreid. Op diverse mbo-scholen

zijn tegelijkertijd practoraten opgericht met het oogmerk om bij te dragen aan onderwijskwaliteit en innovatiekracht van het mbo. Lectoraten in het hbo en practoraten in het mbo zijn beide gericht op het delen van kennis en ervaring en werken samen met het werkveld en onderzoekscentra.

Om de kenniscirculatie over het beroepsonderwijs te versterken, zullen het mbo en de hogescholen de lectoraten in de lerarenopleidingen meer verbinden aan de practoraten in het mbo. Tevens zullen de lerarenopleidingen binnen (bestaande) lectoraten meer focus leggen op het mbo dan nu het geval is. Belangrijke thema's zijn onder andere de gezamenlijke ontwikkeling van innovatie onderwijsvormen en het omgaan met ICT. Dit alles past in de beweging die de vijf onderwijssectoren gezamenlijk inzetten (po, vo, mbo, hbo en wo) om te komen tot een sector overstijgende aanpak in research en development.

Financiering

Vanuit reguliere bekostiging die mbo-scholen en hogescholen ontvangen voor het opleiden van docenten en voor professionalisering kan veel uit deze agenda al gerealiseerd worden. Deze agenda laat zien welke prioriteiten op sectoraal niveau daaraan gegeven worden in de komende periode. In het verlengde van het 'Bestuursakkoord OCW - MBO-Raad 2018-2022: Trots, vertrouwen en lef'⁷ willen wij met het ministerie van OCW in gesprek over aanvullende middelen op de volgende twee dossiers:

- Uitbreiding van de huidige bekostigingsregeling voor opleidingsscholen in het mbo, zodat daadwerkelijk een landelijke en mbo-brede dekking kan worden gerealiseerd. De schatting is dat dit circa €3,5 – 4 mln structureel per jaar kost, uitgaande van tien extra opleidingsscholen. Tevens willen we hiermee de expertiseontwikkeling en kennisdeling in de sector garanderen, zoals dit nu plaatsvindt via het Kennispunt Opleiden in de school mbo.
- Om flexibele, kwalitatief goede scholing voor zij-instromers te blijven garanderen, is de zij-instroomsubsidie een essentiële randvoorwaarde. Deze subsidiemiddelen zijn een tegemoetkoming in de kosten die mbo-scholen maken voor het inkopen van (private) scholing bij de lerarenopleiding, de verletkosten en de kosten voor begeleiding van deze groep startende docenten. Mbo-scholen dekken bovenop de zij-instroomsubsidie (mits zij deze ontvangen) ongeveer een derde van de kosten uit eigen middelen.⁸ Het systeem is de afgelopen jaren kwalitatief sterk verbeterd, mede mogelijk gemaakt door de zij-instroomsubsidie. Nu de druk op deze subsidiemiddelen vanuit verschillende onderwijssectoren is toegenomen, ontstaan er gaten op de begroting van mbo-scholen. Dit zet scholen klem als het gaat om goede begeleiding van startende docenten en werkdruk van onderwijsteams.

In algemene zin willen wij in gesprek met het ministerie van OCW over de huidige subsidiestromen die bij dit thema een rol spelen, mede in relatie tot al dan niet door het Rijk bekostigde opleidings- en

⁷ <https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/convenanten/2018/02/07/bestuursakkoord-mbo-2018-2022-trots-vertrouwen-en-lef/bestuursakkoord-mbo-2018-2022-trots-vertrouwen-en-lef.pdf>

⁸ Bergen, C.T.A. van, et al. (2017), Kosten zij-instroom. Amsterdam: Regioplan, p. 19.

scholingstrajecten voor docenten in het mbo. Ook zijn er hoogstwaarschijnlijk wijzigingen in de regelgeving nodig om onze ambities te realiseren.

Ter afsluiting

Deze gezamenlijke agenda van het mbo en de hogescholen beschrijft de ambities die deze onderwijssectoren hebben om nog betere onderwijsgeveenden voor het mbo op te leiden en verder te scholen. Dit is een investering in de onderwijskwaliteit van het mbo waarbij lerarenopleidingen en scholen samen met het bedrijfsleven en andere relevante sectoren investeren om mbo'ers het echte vakmanschap te leren.

Het is ook een gespreksagenda om de thema's die benoemd zijn verder uit te werken en te ontwikkelen. Gezamenlijk zetten we ons in voor voldoende en goed opgeleide onderwijsprofessionals die onze mbo'ers van de toekomst kunnen opleiden.

20 juni 2018

Namens de besturen van MBO Raad en Vereniging Hogescholen,

Frank van Hout
Lid bestuur MBO Raad,
portefeuillehouder werkgeverszaken

Nienke Meijer
Lid bestuur Vereniging Hogescholen,
portefeuillehouder lerarenopleidingen